

Veronica Raimo

Semmi nem igaz (*Niente di vero*)

A bátyám havonta többször is meghal.

Ilyenkor anyám felhív, hogy közölje a halálhírt.

– A bátyád nem veszi fel a telefont – suttojja.

Számára a telefonbeszélgetés bizonyítja a létezésünket: ha a bátyám nem veszi fel, nincs más magyarázat: meghalt.

Amikor anyám felhív, hogy tudassa velem, a bátyám már nincs közöttünk, nem azt akarja, hogy megnyugtassam, hanem azt, hogy vele együtt gyászoljak. A közös gyász az ő örömforrása: közös gyász, teljes öröm.

Néha a halál okai banálisak: gázszivárgás, frontális ütközés egy autóval, fejsérülés egy csúszás következtében.

Máskor a forgatókönyvek bonyolultabbak.

Tavaly húsvéthétfőn, anyám után egy fiatal csendőr is felhívott.

– Az édesanyja jelentette a bátyja eltűnését, meg tudja ezt erősíteni?

Pár órája nem beszéltek. Miközben a bátyám a barátnőjével ebédel, anyám azon gyötrődött, hogy miért nem azzal a személlyel ebédel, aki a világra hozta.

Próbáltam megnyugtani a fiatal csendőrt, hogy minden rendben van.

– Nem – fakadt ki –, nincs minden rendben, a telefonközpontban őrjöngenek.

Abban a konkrét helyzetben a bátyám még nem volt halott, de már tényleg a végét járta. Egy garázsban találtak rá, miután elrabolták és megkínózták a Demokrata Párt emberei. Nemrég lett kulturális tanácsos Rómában, a harmadik kerületi önkormányzatban, és időről időre összetűzésbe került párttársaival.

– Nem szabad összeveszni senkivel – tanácsolta anyám.

– Anya, én nem veszekszem, én politizálok.

– Rendben, de utána béküljetek ki.

Miután rájön, hogy a fia mégsem halt meg, anyám mindig megsebezve érzi magát. Egy 12 éves kislány duzzogó arcát vágja. És egy 12 éves gyerek hangján beszél. Hogy lehet megsértődni egy gyerekre?

– Azt mondod, vigyek süteményt a csendőröknek? – kérdi tőlem gyerekhangon.

Ki tudja, miért a csendőrséget hívja a rendőrség helyett. Nem me-rem firtatni, mert még a végén megduplázódnak a telefonhívások. Például a tűzoltóság vagy a polgári védelem még nem jutott eszébe.

Anyám a pánik teljes időtartama alatt alkudozik az Úrral, és önmegtartóztató fogadalmakba bocsátkozik. Nem eszik édességet, nem megy moziba, nem olvas újságot, nem hallgatja a Rádió 3-at, napokig, hónapokig, évekig. Jelenleg nem mehet fodrászhoz és nem nézhet tévét. Néha kombinálja a Rádió 3 és az édesség megvonását. Vagy nincs kávé és új cipő. A fogadalmakat néha összekapcsolja, párosítja. Attól függ.

Azért látogatom meg, mert aggódom.

– Ah, Verika, te vagy az? – anyám Verikának hív. – Reméltem, hogy a bátyád.

Anyám még mindig ugyanabban a házban lakik, ahol felnőttem, Róma külvárosának északkeleti részén, egy lakótelepen. Ugyanabban a kerületben, ahol a fia kulturális tanácsos lett. Szeretném rábeszélni, hogy legalább az egyik önmegtartóztató fogadalmát alakítsa át cél-tudatos cselekvéssé:

– Végezz valami önkéntes munkát – mondom neki –, biztos vagyok benne, hogy az Úr is rábólint.

Megrázza a fejét, és közben arra kér, hogy kapcsoljam be a tévét, és mondjam el neki, mi történik a világban. A kezével eltakarja a szemét, de látom, hogy a mutató- és középső ujj között lesi az adást. A távirányítót keresve tapogatózik, és felhangosítja a tévét: – Ah, nem hallatszott semmi.

Amikor a bátyámat túsul ejtették a Demokrata Párt emberei, anyám remegve várta a végzetes telefonhívást:

– Megfogadtam, hogy kiugrom az ablakon.

– Milyen szép gondolat, anya. Jól telt volna a húsvéthétfőm: a bátyámat lemészárolják, anyám pedig kizuhan az ablakon.

Aztán kétely támadt bennem:

– Akkor is kiugrottál volna az ablakon, ha engem tesznek el láb alól?

Csend.

Nem néz rám, egyik kezét még mindig a szeme előtt tartja.

– Szóval? Ugrottál volna?

– Ugyan már, ne kérdezz ostobaságokat.

Amikor hazaérek, és elgondolkodom az egészen, rádöbbenek, hogy valami nem stimmel ezzel az öngyilkossági szándékkal. A szüleim lakásában nincs egyetlen olyan ablak sem, amin tényleg ki lehetne ugrani. Egyiken sem lehetne kiférni, az összes túl keskeny, mert mindet kettéválasztották.

Apám minden ok nélkül késztetést érzett arra, hogy szétválassza a szobákat is. Egyszerűen felhúzott egy-egy falat bent a lakásban. Falakat épített a szobák közepére, ezt nem lehet másképp mondani.

Négyen éltünk egy hatvan négyzetméteres lakásban, ahol sikerült kialakítania három hálószobát, egy nappalit, egy konyhát, egy étkezőt, egy verandát és két fürdőszobát, plusz lejjebb vitte a mennyezetet, így egy hosszú padlást is létrehozott, ami végigfutott a lakás fölött. Egy kifejezetten magas ember bevverte volna a fejét a plafonba, de a családban senkinek sem volt ilyen jellegű problémája.

Nem voltak rendes ajtók, csak tolóajtók és csuklós ajtók, azok is zár nélkül. Olyan volt, mintha egy színházi díszletben élnénk, a szobák pusztán névlegesen léteztek, színjáték a nézők kedvéért.

Gyerekkoromnak egy bizonyos időszakában a kis szobám csak éjszaka létezett. Napközben folyosóvá vált. Este, lefekvés előtt behúztam a harmonikaajtót, és leengedtem egy darabot a falból, ami valójában egy lehajtható ágy volt. Reggelre minden eltűnt, a helyszín megváltozott. A díszletfalak elmozdultak, a függönyt elhúzták. Később a kis szobám átkerült a bátyám szobájába. Olyan volt, mint egy paralelepipedon, amit úgy helyeztek el a bátyám szobájának sarkában, mintha egy vízszintesen elterülő kis kamra lenne. Az ablakot – mint az összes többit – apám kettéválasztotta: ha ki akartam nézni a világba, be kellett érnem egy akkora ablakszárnyal, mint egy minibár ajtaja.

„Csak azt akartam mondani, hogy nem fértél volna ki az ablakon” – írom anyámnak.

„Köszönöm, drágám – válaszolja. – Megjegyzem.”

* * *

Négyéves koromban tanultam meg olvasni. Talán egy másik családban minimum egy dicséret járt volna érte, de az enyémben ez teljesen jelentéktelennek számított, tekintve, hogy a bátyám már háromévesen olvasott, négyévesen meg kívülről fújta az összes ország fővárosát, az amerikai elnökök nevét kronológiai sorrendben a beiktatásuk

időpontjával együtt, és a Juventus összes focistájának nevét 1975-től (a születése évétől) kezdve.

Valójában a szereposztás, pontosabban, hogy ő kapta a ház zsenije szerepet, lehetővé tette számomra, hogy egészen nyugodtan éldegéljek. Anyám azt állítja, hogy amikor szembesültem azzal a lehetőséggel, hogy a bátyámhoz hasonlóan hamarabb kezdjem el az általános iskolát, azt válaszoltam: „Nem, anya, köszönöm. Olyan kívánok lenni, mint mindenki más.”

Kétlem, hogy ötéves koromban képes lettem volna nyelvileg megformálni egy ilyen mondatot, de az igaz, hogy bizonyos szempontból abban a helyzetben voltam, hogy nem kellett bizonyítanom senkinek semmit. A bátyám számára nem volt ilyen egyszerű a képlet. Nem irigyeltem őt.

Van egy anekdota, amit anyám mindig elmesél. Egyszer egy étteremben a bátyám – még nem volt hároméves – fogta az étlapot, és az etetőszékből kezdett szónokolni. Hangsúlyozta az ékezeteket, megduplázta a megfelelő mássalhangzókat. A pincér csupán unottan várta, hogy a kölyök befejezze a performanszt, hogy felvehesse a rendelést. Amikor a bátyám a desszertlista végére ért, a pincér még mindig csak állt, tollal a kezében, anélkül, hogy a döbbenet legkisebb jelét mutatta volna.

– Na, akkor akartok rendelni, vagy visszajöjtek később?

Ekkor a frusztrált kis zseni felkapott egy poharat az asztalról és rágni kezdte.

Anyám mindig büszkén meséli az anekdotát, és hároméves fiához hasonlóan bosszankodik, ha a jelenlévőket nem szórakoztatja eléggé a történet. Ilyenkor előlről kezdi a mesélést, és elmagyarázza a legfontosabb fordulópontokat.

Amikor anyám új embereknek mutatott be minket, azt mondta: „Íme, ezek az én ékszereim!” Ha úgy érezte, hogy nem értik az antik római utalást, tanárhoz méltó módon elmesélte a Gracchi fivérek teljes történetét, és boldogan tért vissza az elhíresült mondáshoz: „Íme, ezek az én ékszereim.”

Az ékszerek viszont nem mind egyformák. Miután felsorolta, milyen elképesztő dolgokra volt képes a bátyám – nyolc szótagos versikék elszavalása Garibaldi hőstetteiről, kétismeretlenes egyenletek megoldása, haladó szintű keresztretjvények megfejtése mintá nélkül, három lépésben megoldott Master Mind-játékok –, én következtem: „És Verika szeret rajzolni” – mondta. Ennyi.

Még csak nem is volt igaz, mindenesetre kiemelkedő zsenialitás hiányában eldől, hogy én jól elleszek majd a rajzolással. Még Peppino papám, apám apja is kivette a részét a karakterem felépítésében.

Gyerekkoromban a *Settimana Enigmistica* szőrejtvénymagazinnál egyedül az *Ezt csináltam én!* feladvány tetszett. Ebben egy képet kellett rajzolni, kiegészítve egy-két megadott vonalat, amik egy négyzetben voltak előre kinyomtatva. Egyszer rajzoltam egy földönkívülit, amit nagyapám macskának nézett, és elnevezte *A kíváncsi macskának*. Egy hónappal később adott nekem egy illusztrált kötetet La Fontaine meséiből, mondván, hogy ezt a díjat a *Settimana Enigmistica* küldte a kíváncsimacska-rajzomért. Tudtam, hogy ez szemenszedett hazugság, mert már átnéztem a díjnyertes rajzokat, és nyomát sem találtam közöttük a macskának álcázott földönkívülimnek.

Mindenesetre örültem az ajándéknak, és elsősorban meg voltam győződve arról, hogy ha a nagyapám tudott hazudni, hát akkor én annál inkább tudok. Így történt, hogy egy nap, amíg anyámra vártam, hogy befejezze a tanári értekezletet, belopóztam egy osztályterembe, ahol olajfestmények száradtak a padok alatt. Harmadik osztályos voltam, a festményeket nyolcadikosok készítették. Egyenként megvizsgáltam őket, a kis ujjlenyomataimat a képek szélén hagyva, aztán úgy döntöttem, hogy ellopok egy viharos tengert és egy havas kunyhót. Körülbelül tíz percig legyeztem és fújtam a lapokat, majd a mapámba gyömöszöltem őket.

Apámtól kaptam egy mini temperakészletet, és egy vasárnap délután úgy döntöttem, hogy festőként lépek színre. Ebéd után elvonultam a szobámba, alkotói delíriumot színlelve. Órák múlva bukkan-tam elő a két remekművel. Senkinek nem tűnt fel, hogy ilyen hamar megszáradtak, vagy hogy olajfestékekkel készültek, nem pedig temperával, de még az sem, hogy a hátoldalukon volt egy-egy kék tollal áthúzott név.

A szüleim annyira lelkesedtek ezért a két festményért – ezek maradtak pályafutásom egyedüli képei –, hogy úgy döntöttek, bekeregettetik őket, és kiakasztják az előszoba falára.

Valahányszor vendégek érkeztek hozzánk, mindig sor került a folyosón lévő képgaléria megtekintésére. Miután rám zúdultak a viharos tenger kísérteties homályának és a hegyi kunyhó romantikus magányának szóló elismerő szavak, meggyőződtem afelől, hogy a festmények sikerében nekem is van némi érdmem. Én voltam az, aki eldöntötte, hogy melyik festményt érdemes ellopni, nem hagytam,

hogy elcsábítson egy-egy gyerekes ecsetvonás, sem boldog családok, facsemeték, bukolikus tájak közönséges képe. Már ekkor tetten érhető volt a Sturm und Drang iránti fanyar elhivatottságom.

A két festmény még mindig ott lóg a falon anyám előszobájában. Amikor meglátogatom, és elhaladok mellettük, kísértésbe esem, hogy elmondjam az igazat, de félek, hogy nem hinne nekem. Ritka próbálkozásaimat, hogy őszinte legyek vele, soha nem veszi komolyan, gyanakvással és szánalommal néz rám. Ha észreveszi, hogy a festmények közelében feldúlt vagyok, odajön mellém, és megsimogatja a fejemet, mintha én lettem volna az a kislány, aki ezeket a képeket festette. Pedig az a kislány nem én vagyok.

– Szeretnéd, hogy anyu vegyen neked egy festővásznat? – kérdezi tőlem.

Néha elképzelem, hogy a bűnös kezem által eltüntetett aláírás átüt a papíron, mint egy horrorfilmben, hogy a hegyi kunyhó érintetlen havát kék tinta színezi. Máskor arra jutok, hogy vissza kellene adnom a festményeket, kivenni őket a keretből, és megpróbálni megfejteni az igazi alkotók neveit, megkeresni őket Facebookon, harminc évvel később bocsánatot kérni, hosszú levelet írni regény formájában:

Kedves művészek, bocsássatok meg nekem. Ki tudja, merre haladt az életetek. És ki tudja, mit gondoltatok azon a reggelen, amikor álmos szemmel léptetek be az osztályba, és amikor tehetséges kezetekkel a padba nyúltatok, de nem találtátok ott a rajzotokat. A semmi sokkja! A kozmikus bizalmatlanság! Ah, most gyötör a gondolat, hogy a hazugságom másokat is hazugságra készítetett. Mit mondtatok a rajztanárnak? „Bocsásson meg, tanárnő, valaki ellopta a rajzainkat”? Elhitték nektek, vagy kinevettek? Elképzelem egy egész osztály gúnyolódását, a gyermeki kegyetlenséget, amellyel megalázzák a legjobbakat közülük. Ilyen gyötrelmem marcangol engem...

Valójában azonnal elhessegetem ezt a gondolatot.

* * *

A bátyámmal mindketten írók lettünk. Nem tudom, ő mit válaszol, amikor megkérdezik, hogy miért, de én azt szoktam mondani, hogy ez az unalomnak köszönhető, amit örökségként kaptunk a szüleinktől. Míg anyám túlaggódó volt, apám enyhén paranoiás. Vegyész-mérnöki tanulmányai miatt a világot káros anyagok tárházának tekintette, amelyektől folyamatosan óvakodni kell. Ez pedig azt jelentette,

hogy amennyire csak lehet, korlátozni kellett a házból való kijárást, és minket a négy fal közé kell zárni, ami esetünkben száz fal volt.

Nyolcéves voltam, amikor Csernobilban felrobbant az atomerőmű. A családom egy posztapokaliptikus film forgatókönyvében kezdett el élni, és úgy tett, mintha nem egy viszonylag jómódú nyugati városban élnénk, hanem egy magas sugárszennyezettségű, sci-fibeli X-zónában, még akkor is, amikor a vészhelyzet már megszűnni látszott.

Minden valamire való katasztrófahelyzetben, amikor a világ megfertőződik, az egyetlen fontos dolog a vérségi kötelékek megőrzése: a család.

Így apám három éven keresztül megtiltotta nekünk, hogy gyümölcsöt, zöldséget, tojást, friss tejet fogyasszunk, hogy étterembe menjünk, vagy hogy egy szelet pizzát vegyünk az utcán. Az egyedüli élelmiszer, amit ehattunk, az 1986. április 26-a előtt csomagolt konzervtermékek voltak.

Nem volt könnyű betartani a protokollt, de be kell vallanom, hogy megvolt a maga varázsa, mintha egy hősnő lettem volna egy láthatatlan karanténban, amit mások nem észleltek. Elbarikádozva maradni a fertőtlenített lakásunkban, tonhalat és babot enni, mint a pionírok, valószínűtlen kifogásokat találni, amikor átmentem házit írni egy osztálytársamhoz, és uzsonnával kínáltak, vagy a szupermarketben ellenőrizni a csomagolási dátumokat, mintha titkos kódok lennének, amiket csak mi, kiválasztottak érthettünk.

Végül mindannyian tisztességes vitaminhiánnyal végeztük, és annak ellenére, hogy anyám vitaminokkal és gyógyszerekkel tömött minket, egyikünknek sem volt valami jó színe. Mindenesetre túlél-tük. Legrosszabb esetben a skorbuttal kellett volna szembenéznünk.

A szüleim szigorú nevelésének köszönhetően sem a bátyám, sem én nem sajátítottunk el olyan vakmerő képességeket, mint az úszás, biciklizés, korcsolyázás, ugrókötelezés (egy pillanat alatt belefulladhattunk volna, betörhettük volna a koponyánkat, eltörhettük volna a lábunkat, vagy kötél általi halált halhattunk volna).

Gyermekkorunkat a lakásba zárva töltöttük, és halálra untuk magunkat. Ez olyan intenzív tevékenység volt, hogy hamarosan lét-filozófiává vált. Úgy tudtunk unatkozni, mint senki más.

A lakóház udvarán mindig játszottak gyerekek, akiknek a karattyolása barbár nyelvnek tűnt számunkra, amelyet nem értettünk.

A kis ablakon át kémleltük őket, csendben, lekapcsolt villany mellett. Felváltva emeltük fel arcunkat néhány centire a párkány fölé

(nem volt hely mindkettőnknek), majd gyorsan visszahúzódtunk, ha valamelyik gyerek felfele fordította fejét, követve a röpülő labda ívét. Rettegtünk attól a gondolattól, hogy észrevesznek minket és leívnak játszani, mert nem tudtunk volna mit kezdeni a helyzettel. Két kis kém, bezárkózva a házba.

A legrosszabb az volt, hogy még mi sem tudtuk kémnek érezni magunkat. Pedig játékként is felfoghattuk volna az egészet: „Ez az! Nem láttak meg!”, izgulhattunk volna, hogy nem vettek észre minket, vagy megállapíthattuk volna, hogy ki a legcsinosabb a gyerekek között, vagy legalább utánozhattuk volna az idős emberek vibráló közönyét, ahogy megállnak egy építkezés előtt, és lopva figyelik azt; de semmi, mi csak két gyerek voltunk, akik mesterien halálra tudták unni magukat.

Egy nap, ebben a bujdosó állapotban szembe kellett néznünk egy szörnyű erkölcsi dilemmával. A gyerekek az udvaron egy varangyos békával fociztak. Eleinte egyszerűen körülállták az állatot, bekerítették, mint az éppen soros áldozatot a bullying jelenetben egy tinifilmben. A béka néhány bátortalan ugrással próbálkozott, de nyilvánvaló volt, hogy nincs menekülési terve. Aztán megtörtént az első rúgás. Elkezdtek passzolgatni egymásnak az állatot. A mi megfigyelőhelyünkön inkább a gyerekek sikoltozása hallatszott, mintsem a rúgások hangja, ahogy a cipő a rücskös állati bőrhöz ért, vagy a puffanás, amikor elvétették a passzt és az aszfalthoz csapódott, de a fejemben mégis minden tisztán hallatszott. Én és a bátyám kézen fogva vészeltük át ennek a szörnyűségnek a végtelen idejét. Azt hiszem, ő imádkozott, hallottam, hogy mormog valamit, bár nem vetett keresztet, mert nem engedtem el a kezét. Én csak azt reméltem, hogy a varangy mihamarabb a másvilágra távozik, és megszabadít minket a szenvedéstől. Nem mertünk megszólalni. Pontosabban szándékosan döntötünk úgy, hogy nem tesszük. Gyávák és ügyefogyottak voltunk, mint mindig. Hát vajon ettől akartak megóvni minket a szüleink? A gonoszság vidám felfedezésétől a közös udvaron? Borzalom, borzalom!

Amikor végre eljött a könyvek felfedezésének ideje, az nem a menekülés egyik formája volt, inkább az unalommal való megnyugtató összeolvadás. Szinte el tudtam képzelni, fehérén és nyálkásan: az olvasás olyan volt, mintha egy tejes mocsárba süllyednék. Órákig maradtam elmerülve, míg végül a testem is elernyed, a pangó víz pedig beszívargott a porúsaimon. Azt éreztem, hogy hirtelen minden értelmet nyert, átlényegültem, a húsom unalommá változott. Nem tudtam

eldönteni, hogy tetszik-e egy könyv. Sosem ez volt a lényeg. Sőt, az a gondolat, hogy az olvasás az öröm forrása lehet, teljesen félrevezető volt. Minek ez a felesleges felhajtás?

Volt valami, amitől a családom még a csernobili radioaktív felhőnél is jobban félt: a hedonizmustól.

Nagy K. Krisztina fordítása

A regény 2022-ben jelent meg a Giulio Einaudi Kiadónál Torinóban, és még abban az évben elnyerte az olasz Strega Giovani-díjat.

Copyright © 2022 Veronica Raimo
Veronica Raimo hozzájárulásával megjelentetve